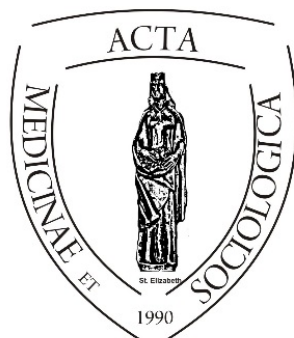

UNIVERSITY
OF DEBRECEN

FACULTY OF
HEALTH
NYÍREGYHÁZA

ACTA
MEDSOC
VOLUME 6.
2015

Előszó

A Nyíregyháza Életminősége nevet viselő, panel jellegű kutatás 2008 óta tart, mely során két évente vizsgáljuk a nyíregyházi felnőtt népesség életminőségét, annak változásait. 2008, 2010 és 2012 után, legutóbb 2015 tavaszán, azaz a 2014-es évet kihagyva, készítettük el a legfrissebb adatgyűjtést. Az eddigi adatfelvétel eredményeiről az Életminőség Nyíregyházán 2008-2010, illetve az Életminőség Nyíregyházán 2012 című tanulmánykötetekben számoltunk be¹.

2015-ben lehetőségünk nyílt, hogy a kutatást a városon kívül, pontosabban a Nyíregyházi járásban is elvégezzük. A járáshoz Nyíregyházával együtt 15 település tartozik, melyek közül a kutatás keretében 13 helyen (Apagy, Kálmánháza, Kótaj, Nagycserkesz, Napkor, Nyíregyháza, Nyírpazony, Nyírtelek, Nyírtura, Rakamaz, Sényő, Timár, Újfehértó) került sor kérdésre.

A kutatás az előző évekhez hasonlóan a Nyíregyháza Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala Szociális és Köznevelési Osztály és a Debreceni Egyetem (DE) Egészségügyi Kar együttműködésében valósult meg.

Az adatfelvételhez egyrészt továbbra is a már korábban alkalmazott kérdőívet használtuk, másrészt a járás többi települése esetén a Nyíregyházán használt kérdőívet adaptáltuk kisebb módosításokkal. A kérdőív 2015-ben új elemként tartalmazza az érzelmi jóllét dimenziót, mely alapvetően az úgynevezett Oxford Boldogságmérő kérdéscsoportot tartalmazza. Ennek alkalmazását az életminőség modell teljesebbé tétele indokolta. További új dimenzióként a kulturális tőke, a kulturális szokások vizsgálata került be. Az egészségi állapottal foglalkozó kérdéssor 2015-ben jobban figyelembe veszi az ELEF (Európai Lakossági Egészségfelmérés)

¹ Fábán-Patyán-Husztai (szerk.) 2012: Életminőség Nyíregyházán 2008-2010; Husztai-Patyán-Fábán (szerk.): Életminőség Nyíregyházán 2012. Acta Medicinæ et Sociologica Vol.5. No.12-13. 2014

hasonló kérdéseit. A véglegesített kérdőívek² a Szociális és Köznevelési Osztály, valamint a DE Egészségügyi Kar jelen kutatásban részt vevő oktatóinak a közös munkája, mely a következő dimenziókat vizsgálja:

1. Háztartásokra vonatkozó kérdések
2. Gazdasági aktivitás
3. Egészségi állapot
4. Társas kapcsolatok
5. Kulturális tőke
6. Érzelmi jóllét
7. Idősek helyzete
8. Támogató rendszerek – szociális problémák
9. Szociális osztály működése (ezt a kérdésblokkot csak Nyíregyházán alkalmaztuk)
10. Biográfia

Jelen kötet tanulmányai két almintá eredményeire épülnek. A mintát mindkét esetben (1. Nyíregyháza Megyei Jogú Város; 2. a kutatásban részt vevő települések a Nyíregyházi járásból) a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala szolgáltatta: véletlenszerű mintavétellel első körben Nyíregyházán egy 1000 fős adatbázis került kialakításra, majd azonos eljárással egy 500 fős adatbázis annak érdekében, hogy pótcímeket tudjunk biztosítani a kérdezőbiztosoknak a főmintából „kiesők” helyére. A járás többi településére vonatkoztatva is először egy 1000 fős mintát állított össze a Hivatal, majd azonos eljárással egy 500 fős adatbázist a pótcímek biztosításához. A mintába azok kerülhettek be, akik 18. életévüket betöltötték és állandó lakcímmel rendelkeztek Nyíregyházán, illetve a járás többi településén. A Hivatal által összeállított minta Nyíregyháza esetén a nem változóra reprezentatív, a járás többi településén pedig a településen élő felnőtt lakosság arányára és a nemre.

2015-ben Nyíregyháza vonatkozásában új mintát kellett kérnünk, melyet alapvetően a korábban használt minta kopása (nagy lakóhelyi mobilizáció, magas válaszmegtagadási ráta) indokolt. A módszertan panel jellegét megtartva továbbra is elsősorban a háztartásokról, másodsorban pedig a háztartástagok bizonyos jellemzőiről gyűjtöttünk adatokat. A panelkutatásoknak megfelelően a háztartásokra vonatkozó adatokat súlyozatlanul, míg az egyénekre vonatkozókat súlyozott adatbázis alapján dolgoztuk fel.

Az adatfelvételt Nyíregyházán az előző évek gyakorlatát követve, a Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar hallgatói végezték, a járásban pedig a településen dolgozó, zömében szociális szakemberek. Nyíregyházán 754 helyen, a járásban pedig 909 helyen volt sikeres a kérdezés.

² A kutatás során alkalmazott kérdőíveket a Függelék tartalmazza.

A minta – Demográfiai jellemzők

	Nyíregyháza	Járási települések	Járás összesen	
nem	férfi (%)	38	36	37
	nő (%)	62	64	63
átlagos életkor (év)	50	50	50	
iskolai végzettség	max.8 általános (%)	11	27	20
	középiskola (%)	62	62	62
	főiskola/egyetem (%)	27	11	18
családi állapot	nőtlen/hajadon (%)	14	13	13
	házas (%)	58	61	60
	élettárs (%)	9	8	9
	özvegy (%)	13	12	13
	elvált (%)	6	6	6
gazdasági aktivitás („Dolgozik-e Ön jelenleg?”)	aktív (%)	54	50	52
	inaktív (%)	46	50	48

A megkérdezettek szocio-demográfiai jellemzői

A 2011-es népszámlálás adatai szerint a Nyíregyházi járásban összesen 168 118 fő él, ennek háromnegyed része (77%) 20 év feletti.

A járásban a nemek aránya a következőképpen alakult 2011-ben: 47% férfi, 53% nő. Nyíregyháza Megyei Jogú Városban ez az arány: 46% férfi, 54% nő. Amint látjuk, a mintában ettől eltérő arányban jelennek meg a nemek. Ennek leginkább az a magyarázata, hogy a kérdezőbiztosok (mint minden panel jellegű kutatásnál) azt az utasítást kapták, hogy a kérdőívet elsősorban attól a személytől kérdezzék le, aki a legjáratosabb a háztartás ügyeiben. Az esetek jelentős részében így a nőkkel készült az adatfelvétel.

Iskolai végzettség tekintetében az mondható, hogy a 2011-es népszámlálás adatai szerint Nyíregyháza Megyei Jogú Városban 27% a felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezők aránya, akárcsak a mintában. A járásban viszont 21,7% az egyetemet, főiskolát végzettek aránya, így összességében alulreprezentáltak jelennek meg az összmintában ez a társadalmi csoport, ami abból adódik, hogy a járás kisebb településein megkérdezettek között alacsonyabb az egyetemet, főiskolát végzettek aránya (11%).

A családi állapotot jelző számokat vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a nőtlenek/hajadonok mind Nyíregyházán, mind a járás többi településén alulreprezentáltak kerültek a megkérdezettek közé, míg a házasok felülreprezentáltak kerültek megkérdezésre. A nőtlenek/hajadonok aránya mind Nyíregyházán, mind a járásban összesen 31%, míg a megkérdezettek között 13% ennek a csoportnak az aránya. A házasok aránya Nyíregyházán 47%, a járásban 48%, a megkérdezettek közül viszont 60% tartozik ebbe a kategóriába.

A megkérdezettek aránya eltér a gazdasági aktivitás tekintetében is, ha azt vesszük figyelembe, hogy a járásban a foglalkoztatási arány 2011-ben csak 39%-os volt, szemben a mintában szereplő 52% gazdaságilag aktív válaszadójával.

Tanulmánykötetünkben a korábbi évekhez hasonlóan, továbbra is igyekeztünk a vizsgálat során kialakított tartalmi blokkok mentén elkészíteni az egyes, a továbbiakban közlésre kerülő tanulmányokat. Ezeket olyan, a vizsgálat témájához szorosan köthető, de a panelkutatás során nem felmérhető információkkal egészítjük ki, mint például a kötet első tanulmánya.

Malakucziné Póka Mária elemzése a jelen kötet demográfiai alapozó írása, mint ahogyan az a korábbi kötetekben is volt. A szerző elsősorban a 2011-es népszámlálás adatai alapján mutatja be a Nyíregyházi járást, ezzel alapot és értelmezési keretet biztosítva a kötet további tanulmányai számára is. Az írás részletesen foglalkozik többek között a járás népességszámának alakulásával, korösszetételével, a járási népesség iskolai végzettségének változásaival, a családi állapotot leíró változókkal, továbbá képet ad a járásban élők nemzetiségi és vallási hovatartozásáról is.

Szoboszlai Katalin a lakás és lakhatás kérdéseit elemzi a panelkutatás eredményei alapján. Ennek során figyelembe veszi a megyeszékhely nagyvárosi sajátosságait a rendelkezésre álló lakásállomány mennyiségi és minőségi vonatkozásait tekintve, illetve a járás településeinek alapvetően falusi jellegzetességeit. Az írás részletesen szól a lakások tulajdonosi struktúrájáról, a lakások állapotáról, valamint a lakókörnyezet minőségéről, továbbá foglalkozik a lakások felszereltségével, annak változásaival. A szerző kiemelt figyelmet fordít a lakhatási szegénység témakörének részletes taglalásának is, melyben külön részben foglalkozik a nyíregyházi bérlakás állomány jellemzőinek bemutatásával.

R. Fedor Anita és Balogh Erzsébet adat gazdag tanulmányukban Nyíregyháza város és a Nyíregyházi járás településeinek foglalkoztatási szerkezetét és a területre jellemző munkanélküliséget vizsgálják. A járási jellemzőket a városi adatok kontextusában vizsgálják, emellett részletes összehasonlítást adnak a 2008 óta eltelt időszakokról is, mely alapot ad a foglalkoztatásban bekövetkezett változtatások elemzésére, bemutatására is. A tanulmány kitér a foglalkoztatás, illetve a munkanélküliség alakulására az iskolai végzettség függvényében. A korábbi tanulmányokhoz képest új elemként jelenik meg a közfoglalkoztatottak vizsgálata, melynek járási jellemzőit a szerzők megyei és országos adatokkal vetik össze.

A Fábrián Gergely, Takács Péter és Szigeti Fruzsina szerzőcsoport első írása a kötetben a járásra jellemző jövedelmi helyzettel, továbbá a jövedelmi szegénységgel foglalkozik. Ennek során a szerzők kitérnek az egy főre jutó háztartási jövedelmek eloszlásának vizsgálatára, külön részletezik az iskolai végzettség hatását a jövedelmek alakulására, továbbá elemzik a különböző társadalmi csoportokhoz tartozók arányát is a megyeszékhely és a járás többi településére vonatkoztatva is. Fontos megállapításuk a rendelkezésre álló adatok alapján, hogy Nyíregyháza „középosztályosabb” szerkezettel bír, mint a járás. A korábbi panelfelmérések eredményei alapján a szerzők külön vizsgálják a jövedelmi egyenlőtlenségek egyes mutatóinak változásait Nyíregyházán, illetve a mutatók alapján összevetik a városra és a járás többi településére vonatkozó eredményeket is. A tanulmány a szegénységre vonatkozó mutatók alapján plasztikus képet ad a leszakadó rétegek helyzetéről is.

Szilicsányi Éva Panna módszertanilag is érdekes tanulmánya a megélhetési nehézségeket és az anyagi deprivációt, nélkülözést vizsgálja a rendelkezésre álló

adatok alapján. Ez, illetve az előző tanulmány, ámbár ugyanazt a jelenséget vizsgálja, de más mérőeszközök bevonásával. A szerző jelen esetben az Európai Unióban alkalmazott definíciót követte az anyagi depriváció vizsgálata során, melyben kilenc indikátort használnak az anyagi, illetve a súlyos anyagi depriváció meghatározásához. A tanulmány írója az indikátorok alapján a megélhetési nehézség halmozódásával is részletesen foglalkozik a járást illetően. A szerző abból a feltételezésből indult ki, hogy a Nyíregyházi járásban jelenlévő súlyos anyagi depriváció kockázata magasabb, mint általában az országban, de vannak eltérések Nyíregyháza, mint nagyváros, illetve a környező települések között a vizsgált kérdésben.

Hüse Lajos a szubjektív egészségi állapotot befolyásoló tényezőket vizsgálja, illetve Nyíregyháza város vonatkozásában a korábbi felmérések eredményeire alapozva, azok idősoros változásait írja le munkájában. Az írás elméleti keretét a sokdimenziós egészség-felfogás adja, ennek részletezése után foglalkozik a szerző a járásban élő felnőtt népesség szubjektív egészség érzetének ismertetésével. A szubjektív állapotot jelző kérdések mellett lehetőség nyílt az objektív mutatók vizsgálatára, így az írás részletes képet ad a járásban élők egészségmagatartásáról, illetve a rizikómagatartásról is.

Huszi Éva a társas támogatórendszer jellemzőit és működését vizsgálja Nyíregyházán, illetve a járás többi településén, és veti össze a társas kapcsolati háló néhány szegmensét a nagyvárosi és kistelepülési kontextusban. Ennek során a szerző foglalkozik az erős és a gyenge kapcsolatok jelenlétével, illetve azok hiányával az egyéni kapcsolati hálóban, rámutatva a különböző kapcsolati típusok szerepére a társadalmi erőforrások áramlásában. A tanulmány azt vizsgálja, hogy a személyes kapcsolathálózat kiterjedtségének, összetételének milyen mintázata van a Nyíregyházi járásban, van-e lényegi különbség a nagyvárosban és a kistelepüléseken élők személyes kapcsolathálójá között.

Szigeti Fruzsina, Fábrián Gergely és Takács Péter szerzőcsoport következő tanulmánya a kötetben új témát dolgoz fel: az érzelmi jóllét mérésére vállalkozik a járásra vonatkozó adatok alapján. A szerző triád az érzelmi jóllét tényezőit, a boldogság értékét, illetve a boldogság megítélését írja le a járásra vonatkoztatva az úgynevezett Oxfordi Boldogságmérő Kérdőív alkalmazásával nyert adatok elemzésével. Ilyen módon még egy lépést tesznek a Rahman-féle életminőség modell még pontosabb leírására a panelkutatás alapján. A modell nyolc vizsgálati területe közül a korábbi Nyíregyháza Életminősége vizsgálatok hetet fedtek le eddig, az érzelmi jóllét beemelésével teljessé vált a paletta. A szerzők színvonalas elemzésükben többek között a boldogságérzet réteg specifikus jellegzetességére mutatnak rá, továbbá az életkor és az iskolai végzettség boldogságot meghatározó jellegére.

Patyán László jelen kötetben is az idősek életkörülményeit mutatja be és elemzi írásában. A 65 év feletti életminőségét meghatározó változók elemzésén keresztül a szerző a városi és a kisebb településeken élők életvitelének életkor specifikus jellemzőit veszi górcső alá. Ezen kívül a tanulmány külön hangsúlyt fektet az olyan háztartások elemzésére, melyek csak időskorúakból állnak. A szerző foglalkozik a

megélhetés szubjektív megítélésével a járásban élő idős népesség kapcsán, leírja az egészségi állapot főbb jellegzetességeit a vizsgált korcsoportban, és külön kitér az aktív öregedés vizsgálatára, az időskori aktivitás és a különböző tevékenységek iránti fogékonyság jellemzőinek bemutatására. Ugyancsak érdekes része a tanulmánynak az idősek kapcsolatrendszerének, rokonokkal, barátokkal, szomszédokkal való kapcsolattartási gyakoriságuknak vizsgálata.

Krizsai Anita és Tóthné Csatlós Ildikó tanulmánya a szociális problémák és a segélyezési rendszer alakulását vizsgálja a Nyíregyházi járás településein. A szerzők részletesen és alaposan vizsgálják a szociális területet érintő jogszabályi és intézményi változásokat, melyeket aztán a panelkutatás eredményein keresztül mutatnak be, elemeznek. A tanulmány írói arra vállalkoznak, hogy a rendelkezésre álló adatok alapján felvázolják a Nyíregyházi járás településein élők lehetőségeit a különböző segélyezési formák elérése tekintetében, továbbá, hogy feltárják azt, milyen tényezők befolyásolják az egyes településen kialakuló segélyezési rendszert. A szerzők arra a kérdésre is keresik írásukban a választ, milyen eredményei vannak a járási hivatalok és a települési önkormányzatok közötti feladatmegosztásnak.

A *Takács Péter, Fábíán Gergely, Szigeti Fruzsina* szerzőcsoport harmadik tanulmánya a kötet módszertanilag leginkább felépített, „legbonyolultabb” írása. Ez azonban nem megy a megértés rovására, a laikus olvasó is világosan tudja értelmezni a szerzők által felvetett és vizsgált problémákat. Az írás foglalkozik a Rahman életminőség modell továbbfejlesztésének eredményeivel, mely kapcsán egy módszertani probléma lehetséges megoldási módja is bemutatásra kerül: hogyan lehet a Rough Set Theory alkalmazásával az ordinális típusú változók aggregálásakor felvetődő összegzési problémát kiküszöbölni. Fábíán Gergely és Takács Péter korábbi munkájának eredményei az FT index, mely egy lokális életminőség index a Rahman modell alapján. Jelen tanulmányban a szerzők a jelenlegi adatfelvétel lehetőségeit kiaknázva három FT indexet (egyét a teljes mintára, egyet külön a városra, egyet pedig a járás többi településére) alakítanak ki és mutatnak be részletesen írásukban.

Jelen kötet szerkesztőjeként, a tanulmány szerzőit felvonultató kutatócsoport nevében is, annak reményében indítom útra a kiadványt, hogy a tisztelt olvasók hasznos és érdekes információkat kapnak egyrészt Nyíregyháza város, másrészt a Nyíregyházi járás felnőtt lakosságának életminőségéről. A kiadvány megjelenésével igyekszünk továbbra is olyan használható muníciót biztosítani a döntéshozóknak, a gyakorlatban dolgozó egészségügyi és szociális szakembereknek, hogy azok hozzájáruljanak további tanulmányok, pályázati programok, fejlesztések kidolgozásához, melyek a város, illetve a járás színvonalas fejlődését biztosítják rövid és hosszú távon.

Huszi Éva